

Pierwsze stwierdzenie przenieli dwuplamej *Epitheca bimaculata* (CHARPENTIER, 1825) (Odonata: Corduliidae) w województwie śląskim

The first record of Eurasian Baskettail *Epitheca bimaculata* (CHARPENTIER, 1825) (Odonata: Corduliidae) in Silesian Province

Piotr CUBER

Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej w Sosnowcu, Zakład Parazytologii, ul. Jedności 8, 41-200 Sosnowiec; e-mail: piotrc10@op.pl

Wstęp

Przeniela dwuplamej *Epitheca bimaculata* (CHARPENTIER, 1825) to gatunek szeroko rozprzestrzeniony w Europie, ale występujący lokalnie, w rozproszeniu. Może występować licznie na obszarach, na których znajdują się odpowiednie dla niego siedliska, zwłaszcza we wschodniej Europie (ASKEW 2004; DIJKSTRA 2006; KHROKALO, SHESHURAK 2006; MAUERSBERGER, SCHNEIDER 2007). Uznawana jest za element zachodniosyberyjski i palearktyczny (BERNARD i in. 2009).

Dość zwarty obszar występowania tego gatunku zarysowuje się w północnej i wschodniej Polsce, w pozostałej części kraju jest on obecny tylko na pojedynczych, nielicznych stanowiskach. Nie występuje w większości południowej części kraju, unika gór, został jednak stwierdzony na pojedynczych stanowiskach na pogórzach (BERNARD i in. 2009; DARAŻ 2009; TOŃCZYK, MIELEWCZYK 2007). Przeniela dwuplamej jest zaliczana do stagnobiontów, co oznacza, że jest związana z wodami stojącymi: jeziorami (zwłaszcza żyznymi), stawami, zwirowniami, piaskowniami, starorzeczami, drobnymi zbiornikami dystroficznymi, często obficie przerośniętymi roślinnością zanurzoną i pływającą (BERNARD i in. 2009; DIJKSTRA 2006; DOBRZAŃSKA i in. 2011; TOŃCZYK, MIELEWCZYK, 2007). Obserwowano ją

także na torfowiskach (MARTENS 1982) i na niektórych obszarach Europy także w wolno płynących rzekach (Jović i in. 2009).

Materiał i metody

Gatunku poszukiwano podczas wyjazdów terenowych w obrębie województwa śląskiego w latach 2006–2011, od końca kwietnia do końca czerwca. Nie prowadzono odłowu larw, natomiast poszukiwano wylinek. Zebrane wylineki przekazano do zbiorów Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Oznaczono je według klucza HEIDEMANNA i SEIDENBUSCHA (2002).

Wyniki i dyskusja

Obecność przenieli stwierdzono na stanowisku w pobliżu miejscowości Mochała (UTM CB42/CB41, N50°42'47,47" i E18°49'24"), zlokalizowanej w północnej części województwa śląskiego na terenie parku krajobrazowego „Lasy nad Górną Liswartą”. Są to stawy rybne stanowiące proponowane użytki ekologiczne „Stawy i bagna Piłka” oraz „Kierzkowskie Bagna”, o łącznej powierzchni 90 ha. Na południowym brzegu jednego ze stawów znajduje się ścieżka dydaktyczna „Kierzkowskie Bagna” (UGH 2012). Obecność gatunku potwierdzono wyłącznie na podstawie wylinek znalezionych 22 V 2010 r. w liczbie 7 okazów, co jednocześnie pozwala

Fot. 1. Wylinka przenieli dwuplamej *Epitheca bimaculata*
 Phot. 1. Exuvium of Eurasian Baskettail *Epitheca bimaculata*

stwierdzić, iż ważka ta odbywa rozwój na tym stanowisku. Nie udało się wykryć obecności osobników dojrzałych. Wylinki zbierano z roślinności (traw Poaceae, pokrzyw *Urtica dioica* L., trzciny *Phragmites australis* (CAV.) TRIN ex STEUD.) porastającej brzeg jednego ze stawów, w odległości około 1,5–2 m od lustra wody i na wysokości 20–150 cm (Ryc. 1).

Epitheca bimaculata została opisana jako nowy gatunek w roku 1825 przez CHARPENTIERA. Odkrywca dość nieprecyzyjnie określił *locus typicus* jako Śląsk. Obecnie można się jedynie domyślać, że materiały zbierał zapewne w okolicach Wrocławia i Brzegu, gdzie mieszkał i pracował (SCHNEIDER 1885; TOŃCZYK 2010). Obecność *E. bimaculata* udokumentowano także w województwie

opolskim w 1940 r. (KITTELMANN 1940), co potwierdzono 63 lata później na obszarze rezerwatu „Smolnik” (DOLNÝ i in. 2007). Kolejni autorzy nie znaleźli jednak *E. bimaculata* w województwie śląskim (SAWKIEWICZ, ŻAK 1966; DOLNÝ, MISZTA 2004; PRÜFFER 1918), choć wskazywali na jej bardzo prawdopodobne występowanie. Jest to gatunek, który często umyka obserwatorom ze względu na dość skryty tryb życia osobników dojrzałych. Z tego powodu jego obecność jest najczęściej wykazywana (tak jak w tym przypadku) na podstawie zebranych wylinek (DIJKSTRA 2006) lub podczas odławiania larw (BUCZYŃSKI, CZACHOROWSKI 1998; CZACHOROWSKI i in. 1998). Stanowisko w Mochale doskonale uzupełnia „białą plamę” na mapie rozmieszczenia tego gatunku

w Polsce (BERNARD i in. 2009) oraz potwierdza sugerowaną granicę zasięgu. Ważka ta wymaga jednak dalszego monitoringu w województwie śląskim.

Piśmiennictwo

- ASKEW R.R. 2004. The Dragonflies of Europe (revised edition). Harley Books, Colchester.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S. 1998. Przyczynek do poznania ważek (Insecta: Odonata) pojezierzy północno-wschodniej Polski. Przegląd Przyrodniczy, 9(3): 45–55.
- CZACHOROWSKI S., BUCZYŃSKI P., ALEXANDROVITCH O., STRYJECKI R., KURZĄTKOWSKA A. 1998. Materiały do znajomości owadów i pajęczaków rezerwatu „Las Warmiński” (Pojezierze Olsztyńskie). Parki Narodowe i Rezerваты Przyrody, 17(2): 75–86.
- DARAŻ B. 2009. Ważki (Odonata) Pogórza Przemyskiego i przyległych obszarów wzdłuż Sanu. Wiadomości Entomologiczne, 28(1): 5–32.
- DIKSTRA K.D.B. (red.) 2006. Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe. British Wildlife Publishing, Gillingham.
- DOBRAŃSKA J., FILIPOWICZ S., SIKORA A., PEŁNIA-IWANICKA E. 2011. Ważki (Odonata) wybranych starorzeczy Wisły w Warszawie. Odonatrix, 7(2): 33–40.
- DOLNÝ A., MISZTA A. 2004. Występowanie ważek (Odonata) w czeskiej i polskiej części Górnego Śląska. Wiadomości Entomologiczne, 23(3): 133–152.
- DOLNÝ A., MISZTA A., PARUSEL J.B. 2007. Ważki (Insecta: Odonata) rezerwatu „Smolnik” (Szumirad, województwo opolskie). Natura Silesiae Superioris, 11: 75–83.
- HEIDEMANN H., SEIDENBUSCH R. 2002. Die Tierwelt Deutschlands. Die Libellenlarven Deutschlands. Goecke und Evers, Keltern.
- JOVIĆ M., ANDJUS L., SANTOVAC S. 2009. New data on some rare and poorly known Odonata species in Serbia. Bulletin of the Natural History Museum, 2: 95–108.
- KHROKALO L.A., SHESHURAK P.M. 2006. Flight seasonality of dragonflies (Insecta, Odonata) in northeastern Ukraine. Vestnik Zoologii, 40(2): 145–154.
- KITTELMANN W. 1940. Das Schlüpfen einer Libelle. Entomologische Zeitschrift, 53(38): 344–346.
- MARTENS K. 1982. New localities for *Epitheca bimaculata* (CHARP.) with a review of its status in Western Europe (Anisoptera: Corduliidae). Notulae Odonatologicae, 1(10): 157–159.
- MAUERSBERGER R., SCHNEIDER T. 2007. Schlupfbereite Larven von *Epitheca bimaculata* als Opfer des Strassenverkehrs (Odonata: Corduliidae). Libellula, 26(3/4): 193–202.
- SAWKIEWICZ L., ŻAK M. 1966. Ważki (Odonata) Śląska. Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Ser. Przyroda, 3: 73–132.
- SCHNEIDER W.G. 1885. Verzeichnis der Neuropteren Schlesiens. Zeitschrift für Entomologie, N.F., 10(2): 17–32.
- TOŃCZYK G., MIELEWCZYK S. 2007. Ważki (Odonata). [w:] W. BOGDANOWICZ, E. CHUDZICKA, I. PILIPIUK, E. SKIBIŃSKA (red.), Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków. Tom 2. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 293–312.
- TOŃCZYK G. 2010. Tereny Polski jako *locus typicus* dla niektórych gatunków ważek. Odonatrix, 6(1): 4–6.
- UGH [Urząd Gminy Herby] 2012. Turystyka. Internet: <http://www.herby.pl/index.php?id=113&id2=1&PHPSESSID=cd4515190c6395b30b9c055aa6ac547d>

Summary

Eurasian Baskettail *Epitheca bimaculata* (CHARPENTIER, 1825) is widely distributed in northern and eastern Poland. Its distribution becomes more local towards the west and south. It is the first record of this species in Silesian Province. The total number of 7 exuviae was collected on the shores of ponds located close to Mochała on the territory of the “Forests over Upper Liswarta” Landscape Park. The site fills the gap in its distribution in this part of Poland and confirms its range limit.

Key Words. Odonata, Anisoptera, *Epitheca bimaculata*, Upper Silesia, Poland.